

Vladymyr, O. (2024) Significant personalities in the establishment of Ukrainian business culture: scientific achievements and cultural impact of Ivan Pului's works. *Socio-Economic Problems and the State* (electronic journal), Vol. 31, no. 2, pp. 86-106. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24vomdip.pdf>

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ БІЗНЕС-КУЛЬТУРИ: НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ ТА КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ ДОРОБКУ ІВАНА ПУЛЮЯ

Ольга ВЛАДИМИР

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: olhavlada@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

Article history:

Received: October, 2024

1st Revision: October, 2024

Accepted: November, 2024

JEL classification:

A13

D60

H41

O30

O34

C42

Z10

UDC:

005.94; 008; 330,322; 323.2;
658;93

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd.2024.02.086>

Анотація: У статті розкривається роль визначних осіб у становленні української бізнес-культури на прикладі життєвого шляху та наукових досягнень Івана Пулюя. Уточнено розуміння поняття бізнес-культури як частини нематеріальної економіки, яка включає у себе ціннісний та ментальний сегмент. У статті зазначено, що на формування бізнес-культури впливають різні чинники, у тому числі такі як: освіта та мистецтво, наука та технології, мова та релігія, цінності та взаємостосунки, державна політика та суспільний устрій (соціальна організація) тощо. У статті описано життєвий шлях, наукові здобутки, суспільно-політичну діяльність Івана Пулюя – одного із визначних українців та наукових постатей світового масштабу. Згадано про основні його винаходи, які змінили світ. Зокрема це: робота з катодними трубками і газорозрядними лампами; винахід лампи розжарювання нової конструкції, яка світила 100 годин; вдосконалення приладу для визначення механічного еквіваленту тепла; винахід і конструкцію вакуумної лампи; винахід термометра для вимірювання температури унікальних глибин землі; винахід і патентування шахтарської лампи; патентування конструкції телефонних станцій і телефонних апаратів; участь у відкритті першої електростанції на змінному струмі; участь у запуску першої трамвайної лінії у Празі; а також дослідження та виявлення особливостей катодних променів; виконання першої у світі рентгенограми тіла дитини. У статті наголошено, що на думку самого Івана Пулюя, найціннішим його доробком став перший переклад Біблії українською мовою. У статті обґрунтовано, що постать Івана Пулюя як високодуховної, глибоко патріотичної особистості, людини-мецената, сподвижника української ідеї, освіти, а також мови, спричинила значний вплив на формування української та світової бізнес-культури.

Ключові слова: бізнес-культура, Іван Пулюй, наука, винаходи, ікс-промені, мова, релігія, Біблія, український народ, політика, добробут, меценатство.

Владимир О. Визначні постаті у становленні української бізнес-культури: наукові досягнення та культурний вплив доробку Івана Пулюя. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2024. Вип. 2 (31). С. 86-106. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24vomdip.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Сучасне бізнес-середовище характеризується як складне системне утворення, основні процеси у якому відчувають вплив не лише економічних важелів, законодавчих засад, комерційних інтересів різних стейкхолдерів, але й більш глибоких чинників, які можна віднести до сфери психології, ментальності, господарської свідомості, усвідомлення соціальної відповідальності, відчуття права та поваги до приватної власності та власної справи. Іншими словами одним із важливих чинників, які визначають успішність та умови ведення бізнесу є формування та дотримання відповідної бізнес-культури як в межах окремої країни, так і на міжнародному рівні. Відомо, що бізнес-культура представляє ту нематеріальну частину економіки, від якої залежать особливості творення та підтримки взаємин між усіма учасниками бізнес-середовища на засадах корпоративних, національних та міжнародних цінностей. У свою чергу феномен бізнес-культури певної країни є похідним від загальнонаціональної культури як системи цінностей, моралі та етики, віри та релігії, чинних правових засад, існуючих звичаїв та традицій, які у сукупності формують особливості поведінки, у тому числі господарсько-бізнесової, як індивідуума, так і соціуму загалом.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Бізнес-культура як наука є доволі новим напрямом в економічній науці, попри те що основні її засади практичного застосування відомі нам з давніх часів. Наприклад, українські народні звичаї та традиції в аграрній сфері містять відголоски ще дохристиянських періодів. Виробнича культура Середньовічної України представлена високим рівнем розвитку міських ремісничих цехів – ремісники із сім'ями, учнями та підмайстрами становили до 25-36% міських жителів. Високою організаційною культурою характеризувалося купецтво та торгівельна справа: діяли купецькі гільдії зі своїми внутрішніми правилами, реалізувалися й загальноміські умови та приписи. Скажімо, 7 травня 1580 року рада міста Львова затвердила перелік товарів, якими могли торгувати «вбогі» (роздрібні) купці на міських ярмарках. Все ж проблеми, пов'язані із дослідженням норм ділової етики, соціальної відповідальності бізнесу, врегулювання відносин між власниками та іншими суб'єктами бізнесу, доволі активно почали обговорюватись доволі пізно – з 20-30-х років ХХ століття. Проблематику ведення бізнесу було піднято папою римським Пієм XI, у 1931 році він видає енцикліку «*Quadragesimo Anno*», у якій засуджує патологію господарського життя [1, с. 33]. Що стосується наукового підходу до вирішення проблем культури ведення бізнесу, то його було започатковано лише у 60-70-х роках ХХ століття. У 80-х роках минулого століття «етику бізнесу» як окремий предмет було уже введено для вивчення серед спеціалістів.

Слід зауважити, що увагу до проблем культури ведення бізнесу у різний час привертала сучасники, визначні постаті, лідери світової думки, представники національної ідеї та ідентичності. Якщо для католицького світу авторитетною думкою, до якої дослуховуються представники різних сфер суспільного життя є висловлювання Папи Римського, то для українців одним із індикаторів національного усвідомлення та прикладом для наслідування можна виокремити доробок Івана Пулюя як у сфері науки, так і в духовних та інших аспектах суспільного життя. Сучасні умови ведення бізнесу теж супроводжуються численними проблемами: тінізація бізнесу, корупція та хабарництво, проблеми функціонування законодавчої та судочинної системи, недостатнє усвідомлення власниками бізнесу соціальної відповідальності, проблеми пов'язані із якістю товарів, екологією та безпекою тощо. Окресленою проблематикою цікавляться та досліджують такі науковці як: Н. Зеліско, М. Кармінська-Белоброва, Т. Кужда, В. Малюга, Н. Маркович, І. Новік, М. Пантелеєв, С. Сагмейстер, Д. Сушков, Джон В. Тілл, І. Химич, Є. Чеботарьов, Р. Шерстюк, Н. Шматько, Н. Юрик та інші.

3. Невирішена частина проблеми.

Наукові праці, присвячені дослідженню засад бізнес-культури, розкривають широкий спектр прояву даного багатогранного явища. Розроблено глибокий понятійний апарат, досліджено рівневі особливості прояву корпоративної бізнес-культури, чимало праць присвячено дослідженню різних моделей бізнес-культури, які продовжують модернізуватися та змінюватися відповідно до сучасних змін в організації та веденні підприємницької діяльності. Доволі глибоко досліджено аспекти соціальної відповідальності бізнесу перед найманими працівниками, споживачами, власниками, державою, довкіллям. Особливо актуальними залишаються питання бізнес-культури в умовах економічної нестабільності, зумовленої російсько-українською війною. Проте, на нашу, недостатньо уваги приділено впливу здобутків визначних особистостей у різних сферах суспільного життя на формування національної бізнес-культури певної країни, у нашому випадку України. Вважаємо, що такий підхід є надзвичайно цікавим та актуальним, адже, як уже було зазначено, бізнес-культура є частиною нематеріальної економіки, яка є чутливою до різноманітних впливів не лише економічної сфери, але й у сфері освіти, мови, релігії, звичаїв та традицій, а також ментальних та духовних цінностей.

4. Виклад основного матеріалу.

Особливість бізнес-культури криється у тому, що з одного боку вона залежить та визначається такими основними складовими як: рівень освіти та розвиток мистецтва; позиції релігії у країні; особливості застосування мови; збереження та дотримання сімейних традицій; цінності та особливості побудови соціальних взаємовідносин; діюче інституційне середовище та розвиток технологій, а також чинне правове поле та державна політика загалом (рис. 1). Проте, з іншого боку, від впливу бізнес-культури та особливостей її прояву залежить і якість ведення бізнесу, його результативність і перспективність подальшого розвитку підприємств та національної економіки загалом.

Рис. 1. Складові, що впливають на формування бізнес-культури

Джерело: [3, с. 72]

Складовими ментальних та духовних цінностей бізнес-культури можемо виокремити освіту та мистецтво, мову та релігію. Однією із визначних постатей української науки та духовного життя безумовно є Іван Пулюй (рис. 2). Іван Пулюй – виходець із сім'ї сільської інтелігенції, греко-католицького духівника, який завдяки своїм науковим досягненням змінив світ. Народився Іван Пулюй (у деяких працях зазначено, що прізвище родини до 1881 р. було Пульгуй [2, с. 136]) 2 лютого 1845 року у селі Гримайлові (рис. 3), що на Тернопіллі, у Королівстві Галичини та Володимирії, Австрійська імперія. Оскільки батько Івана Павло Пулюй був священником, то бажав аби син продовжив його справу. Тому після закінчення навчання у Тернопільській класичній гімназії, Іван Пулюй відправився до Віденського університету студіювати богослов'я.

Рис. 2. Іван Пулюй, 1870 рік

Джерело: [4]

Рис. 3. Рідний Гримайлів Івана Пулюя

Джерело: [5]

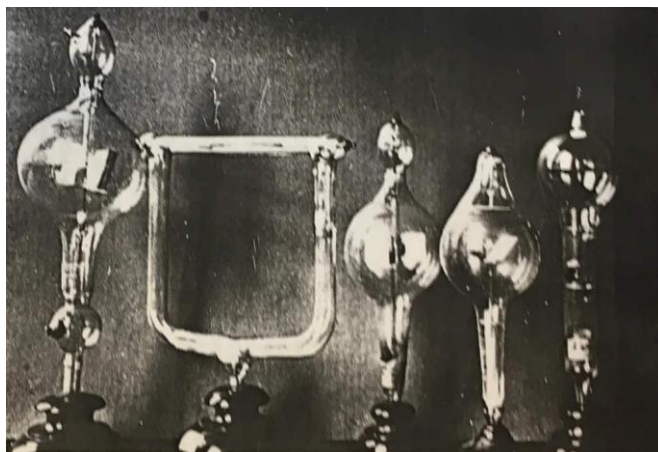
Ще з юних літ Івана цікавили питання національної ідентичності українського народу та процеси визвольного спрямування. Навчаючись у Тернопільській класичній гімназії, Іван Пулюй разом із своїми друзями однодумцями братами Олександром та Володимиром Барвінськими став одним із співзасновників таємного осередку української молоді «Громада» (1863 р), члени якої поклялися служити Україні. Саме у рік заснування «Громади» міністр закордонних справ російської імперії Валуєв випустив циркуляр, що забороняв публікацію релігійних, освітніх та навчальних книг українською мовою. Тричі на тиждень після уроків «громадяни» збиралися на свої засідання, щоб вивчати історію рідної землі та її літературу. Кожен із днів мав чітке спрямування: у середу поглиблено вивчали українську і світову історію, в суботу – літературу, а в неділю – читали й декламували слово Боже [5]. За 24 роки існування, організація об'єднала молодь Тернополя, Івано-Франківська, Самбору та Бережан [6].

Закінчивши у 1869 році навчання з відзнакою на богословському факультеті, Іван Пулюй вирішив продовжити навчання до 1872 року ще й на філософському факультеті, на фізико-математичному відділенні. Після цього він вирішив стати науковцем, а не священним. На жаль, батьки не погодилися із синовим рішенням і, як зазначає Ю. Гривняк, вони зріклися свого сина, позбавили його своєї підтримки, так і більше ніколи вони не зустрілися [7, с. 14]. Іванове рішення було складним, але виваженим, мотивоване тим, що він для свого народу може зробити значно більше саме як науковець, а не як духівник. Іван Пулюй впродовж усього свого життя намагався працювати на благо своєї, на той час поневоленої країни. Він усвідомлював

необхідність відтворення та збереження української ідентичності в освіті, в мові, в релігії, в бізнесі.

Здобувши освіту у Віденському університеті, Іван Пулюй приїздить до Києва, намагаючись працевлаштуватися до університету імені Св. Володимира. На той час Київ, як і вся центральна Україна, був у складі російської імперії. Відповідно постать Івана Пулюя імперцям не сподобалась і він отримав відмову через те що був патріотом України і «неблагонадійним» для імперії. По приїзді до Львова Іван Пулюй отримує відмову вдруге – польська професура та інтелігенція не мала бажання бачити молодого українського науковця, вченого на кафедрі фізики Львівського університету. Відтак Іван Пулюй був змушений повернутися до Відня і розпочав свою наукову роботи, результати якої забезпечили промислову революцію у країнах Європи на межі XIX-XX століть. Завдяки винаходам Пулюя стрімкого розвитку зазнали різні сфери бізнесу.

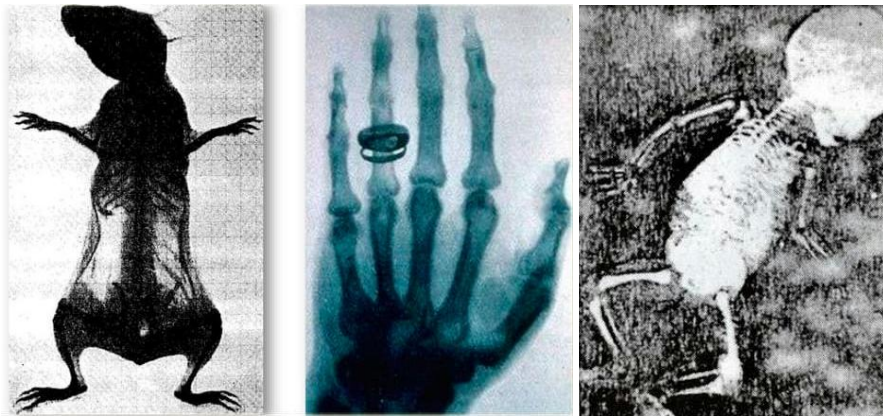
Працюючи із 1875 року асистентом професора Страсбурзького університету Августа Кундта [8], Іван Пулюй у товаристві Ніколи Тесли та Вільгельма Рентгена проводить свої електричні експерименти із катодними трубками та газорозрядними лампами, самостійно видуває скляні лампи (рис. 4) і вчить цього ремесла свого сербського студента Ніколо Теслу.

Рис. 4. Скляні трубки і лампи, наповнені розрідженими газами, винахід Івана Пулюя (Власність Технічного Музею у Відні

Джерело: [5]

Іван Пулюй ділився результатами своїх винаходів із професором Августом Кунтом у присутності Рентгена, який працював у цій же лабораторії. У наукових колах неабиякий інтерес викликала праця «Про тертя повітря й електричне сіяння матерії», яка навіть була опублікована Англійським фізичним товариством у англійському науковому журналі «Physical Memoris» [9, с.433]. У 1876 році Іван Пулюй захистив дисертацію «Залежність внутрішнього тертя газів від температури» і здобув ступінь доктора філософії Страсбурзького університету за спеціальністю «Фізика» [10, с. 270-292]. Також Іван Пулюй результати своїх досліджень 1880-1882 років виклав у «Віснику Віденської Академії наук». Першими в історії знімками, які було зроблено з допомогою невидимих променів були рука доньки Пулюя, знімок миші та знімок мертвонародженої дитини, зроблені Іваном Пулюєм доволі чітко та якісно (рис. 5).

Рис. 5. Знімок миші, просвітлювання руки та знімок мертвнонародженої дитини, зроблені Іваном Пулюєм

Джерело: [11]

Після дослідження катодних променів Іван Пулюй зацікавився електротехнікою – наукою, яка згодом забезпечила переворот в можливостях організації промислових підприємств, заводів, бізнесу загалом, а також послужила основою покращення добробуту багатьох народів. Велике практичне значення мало удосконалення Іваном Пулюєм жарівки Едісона, яка на той час світила лише впродовж 45 годин. Завдяки винаходу лампи розжарювання нової конструкції, за який Іван Пулюй отримав патент, жарівка почала світити 100 годин.

Винаходи Івана Пулюя цінувалися світовою спільнотою, скажімо він отримав дворазову відзнаку у 1878 та 1881 роках на Всесвітній Паризькій електротехнічній виставці. Слід зазначити, що Іван Пулюй був єдиним з усієї Австро-Угорщини, хто отримав срібну медаль за винахід вакуумної лампи. А вже у 1884 році Іван Пулюй презентує люстру на 100 ламп, яка викликала захоплення у сучасників. Також Іван Пулюй брав участь у запалюванні Ейфелевої вежі [12, с.19].

Практичний досвід у бізнесі Іван Пулюй отримав на будапештській фірмі «Ганс», очоливши відділ виробництва гейслерових трубок та електронних ламп на Віденській філії.

Цікавою життєвою ситуацією, яка характеризує Івана Пулюя як людину з діловою хваткою та самоповагою, була розмова з Міністром освіти Австрії. Коли він звернувся до Міністра, розповів про свої винаходи та попросив про винагороду за безкоштовно прочитані лекції з теорії теплоти, на це Міністр йому відповів – «а хто ви такий, хто вас знає?.. На що Іван Пулюй сказав – «усі» – і пішов, зачинивши двері. Та згодом, цей же Міністр, приїхавши до Пулюя на фабрику «Ганс», запропонував йому посаду професора у празькій політехніці. У 1884 р. ректорат Німецької політехніки у Празі запросив Івана Пулюя очолити кафедру фізики. В 1888–1890 роках Іван Пулюй став ректором даного навчального закладу, а в 1902 р. став першим деканом першого в Європі електротехнічного факультету [2, с. 138].

Іван Пулюй продовжує працювати над винаходами у сфері фізики, розвиває кінетично-молекулярну теорію газів, працює над створенням найкращого приладу для вимірювання коефіцієнта механічного еквівалента теплоти. Українському вченому вдалося винайти термометр для вимірювання температури унікальних глибин землі [12, с.20]. Також Пулюй винайшов та запатентував шахтарську лампу, з якою гірники отримали змогу працювати на глибинах. Пулюївський ліхтар склав гідну альтернативу газовій лампі, адже еклектичне світло яскравіше та безпечніше за світло від відкритого вогню

Варто згадати і про доробок Івана Пулюя у розвитку телефонної мережі, зокрема у кількох країнах Європи було запатентовано конструкцію телефонних станцій і телефонних апаратів, запропонованих наш земляком.

Крім цього, можна сказати що Іван Пулюй у прямому й переносному сенсі засвітив Європу. Завдяки його напрацюванням та безпосередній участі будувалися електростанції постійного та змінного струму у Празі, Відні, Парижі та інших європейських містах [9]. Європа засяяла яскравим світлом. Також у Празі за схемою Івана Пулюя було прокладено лінію першого трамваю. Першу трамвайну лінію було відкрито 18 липня 1891 року в прогулянковому районі Праги Летна. Спершу, ця лінія була виставковою, тобто, була радше однією з атракцій відпочинкової зони, аніж засобом громадського транспортного сполучення.

Відкриття Івана Пулюя забезпечили прорив у електрифікації, у медицині та телефонному зв'язку та, на жаль, більшість українців не знали про здобутки свого земляка і не могли послуговуватися ними для розвитку власної справи, свого бізнесу, для розвитку національної економіки, культури, освіти та науки.

Серед найбільш визначних досліджень Івана Пулюя слід виділити його роботу над х-променями, до якої він повернувся у 1895 році. Результатами своїх напрацювань науковець впродовж 1890-1895-х років систематично ділився, публікуючись у відомих європейських наукових журналах. Цінність досліджень Іван Пулюй полягала в тому, що йому першому вдалося пояснити х-промені як потік електронів, а не електромагнітні хвилі (на той час більшість фізиків в електроні не вірили). Він винайшов спеціальні трубки, де відбувався рух електронів між катодами і він перший зробив знімок х-променів.

Та вже на початку 1896 року у празькій газеті «Bohemia» було опубліковано статтю про винахід Вільгельма Рентгена. Син Івана Пулюя так описував реакцію батька на цю публікацію: «... Батько прочитав звістку про відкриття Рентгена, лежачи ще в ліжку. Зірвавшись з ліжка і обхопивши голову руками, він раз від разу вигукував: «Моя лампа! Моя лампа!...». Пулюй надіслав Рентгену лист з проханням відповісти, чи використовувалася його лампа в експериментах. Відповіді так і не було. Сам же Рентген ухилився від пояснення природи свого відкриття, а в заповіті розпорядився знищити всі свої записи стосовно Х-променів [5].

Іван Пулюй був надзвичайно емоційною людиною, але все ж досить спокійно відреагував на визнання Рентгена, бо розумів що в цьому була і його провина: він не встиг запатентувати свій винахід. Крім цього дане явище досліджував не він один, його досліджували і інші фізики, але жоден з них не міг зрозуміти, що саме відбувається. Заслуга Івана Пулюя полягала в тому, що він зрозумів це явище як рух електронів, а не електромагнітних полів, він винайшов спеціальні рурки, де між катодами відбувався цей рух, також він перший зробив знімок тих х-променів.

Цікавою і доволі красномовною на визнання Рентгена була реакція Альберта Ейнштейна – «Не можу Вас нічим утішити: що сталося – не змінити. Хай залишається при Вас сатисфакція, що й Ви вклали свою частку в епохальне відкриття. Хіба цього мало? А якщо на тверезу голову, то все має логіку. Хто стоїть за Вами, русинами, – яка культура, які акції? Прикро Вам це слухати, але куди дінешся від своєї долі? А за Рентгеном – уся Європа» [4,13].

Слід зауважити що у світі х-промені називають «Рентген» лише у Німеччині, Австрії та країнах колишнього СРСР. І це зрозуміло чому. У Німеччині, тому що Вільгельм Конрад Рентген – німецький інженер. Що ж стосується росії, то ще за часів імперії просувалися пропагандистські наративи, аби затерти ім'я та не допустити визнання українського вченого. Відомо, що асистентом Рентгена був майбутній радянський фізик, теж виходець з України, Абрам Йоффе. Очевидно, що він активно

популяризував ім'я Рентгена. Слід додати що перший пам'ятник Рентгену було поставлено не у Німеччині, саме у російській імперії.

У житті Івана Пулюя та й у його винаходах особлива роль відводиться його дружині Катерині. Катерина Стозітська, німкеня польського походження, була студенткою Пулюя і молодша він нього на 18 років. Вчений закохався у свою юну студентку з першого погляду, але спершу побачив її пишне та довге до колін волосся, і йому спало на думку, що таке волосся можна використати на волоконця до жарівок. Він так і зробив, згодом жартома казав: «Едісонова жарівка на бавовняному волокні горить 45 годин, моя ж – на Катрусиному – аж 100!» Потім волосся замінило волокно бамбука, яке було ще витривалішим.

Як раніше зазначалося Іван Пулюй цікавився не лише фізикою та винаходами, для нього актуально важливою була проблематика українства, відстоювання інтересів рідного краю, аби українці могли навчатися та молитися рідною мовою, аби зрештою вони здобули самостійність та незалежність для своєї країни.

Ще навчаючись на богословському факультеті Іваном Пулюєм було підготовлено програму перекладу духовних та освітніх книг на рідну українську мову. Йому вдалося перекласти підручники з ботаніки та геометрії. Також було перекладено Біблію та молитвослов, адже Іван Пулюй вважав, що звертатися до Бога українці мають рідною мовою.

Іван Пулюй писав: «мертва літературна руська мова не давала духовим силам нашого народу піднятися із занепаду, а тим самим і нищила усі дороги, що ведуть до добробуту і щастя. Скрізь по Галичині і на Україні панувала або тая мертва мова, видумана в монастирських писарнях, або мова польська, або московська. Наша інтелігенція, люди мирські і духовні соромились розмовляти рідною мовою, і погорджували тисячилітнім словом предків наших. Під такий то час 1870-го року брались ми з покійним другом Кулішом до літературного діла з думкою, вибороти для погордженої «хлопської» мови почесне місце найперше в церкві і на амбоні, а потім ще й в науці» [14; 15, с. 473].

Відомо, що через релігію та мову формуються психологічні особливості суспільства, світогляд, ментальні та господарські цінності, іншими його господарський менталітет, який проявляється у бізнес-культурі кожної країни. Чим вищими є загальнонаціональні та господарські цінності у суспільства, тим вищим рівнем благополуччя воно характеризується [16]

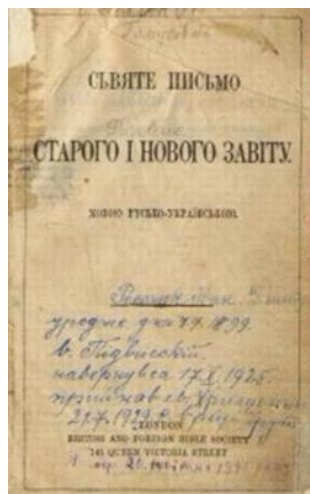
Цікавим та повчальним є той факт, що у час російсько-японської війни Іван Пулюй звернувся до японського генерала Ногі Маресуке з проханням передати полоненим українським воякам 1000 примірників молитовника. На що він отримав розуміння і позитивний відгук, а також в знак поваги він отримав дарунок від імператора Японії – великий килим. Звернувшись до російських генералів з таким же проханням, звісно що не було отримано жодної відповіді [12, с.20]. Львівська газета «Діло» повідомила: «професор Пулюй пожертвував 1000 екземплярів збірника псалмів, а біблійне товариство вислало їх пароплавом «Гамбург-Кобе». «Ці псалми будуть роздані безкоштовно полоненим українцям, і можна собі уявити, – додає газета, – яку радість принесе полоненим ця книжка на рідній мові, яка заборонена для них на Україні» [2, с.138].

Відомий український письменник та перекладач Пантелеймон Куліш працюючи над перекладом Біблії, шукав зв'язку з людиною, яка могла б йому допомогти в богословській царині і знайшов Івана Пулюя, який знав 15 мов, в тому числі, старогрецьку, латину і староеврейську мову. Зустрілись вони у Відні у 1869 році і вже у 1871 році вони разом із Іваном Нечуєм-Левицьким переклали Новий Заповіт з грецької мови, видавши спочатку окремі Євангелії: Євангеліє по Маттеєві у Відні 1871 року і

Львові 1880 року. У 1887 році було видано Євангеліє в окремому виданні у Відні від Біблійного Товариства.

Завдяки фінансовому забезпеченню та підтримці з боку Британського Біблійного Товариства, яке іноді ще називають Лондонським Біблійним Товариством, у 1903 р було видано Новий заповіт тиражем у 1000 примірників (рис. 6).

Рис. 6. Титульна сторінка Біблії в перекладі Пантелеймона Куліша, Івана Пулюя та Івана Нечуя-Левицького, 1903 рік

Джерело: [13]

Переклад Біблії Куліша-Пулюя-Нечуя-Левицького налічує 66 книг: 39 – Старого Завіту і 27 – Нового завіту. Повний переклад Книги книг, з одного боку, засвідчив достатньо високий рівень розвитку літературної мови на той час, а з іншого – сприяв її розвитку й надалі, адже українська літературна мова на початку ХХ століття функціонувала у двох основних регіональних варіантах: східному і західному. Такий стан мови поєднується з конфесійним стилем перекладу [17].

У 1904 Пулюй звертався до російського консульства у Відні та до Головного управління по справах друку у Петербурзі з проханням дозволити поширення Біблії в підросійській Україні, та отримав відмову, оскільки, переклавши Біблію зі староцерковної на українську мову, Іван Пулюй, разом Пантелеймоном Кулішем та Іваном Нечуєм-Левицьким порушили Валувський указ російської імперії про заборону писати та видавати книги українською мовою [15]. Тому на підросійську Україну Святе Письмо доставляли нелегально.

Щонайменше один з них дістався України за особистої протекції Івана Пулюя – його таємно ввезли на територію країни в коробці тістечок з подвійним дном. «Мусили люде тайкома, як злодії, переправляти слово Боже через границю!.. Плюгаво й думати про такі безглузді, нелюдські, безсоромні і варварські порядки» [6].

Науковець зауважує на показовій поведінці росії, з огляду на Емський указ 1876 року, що дозволяв переклад Книги книг всім народам імперії, як наприклад монголам і татарам, проте не українцям: «Переклади Святого Письма дозволені в російській імперії на більше як 36 мовах. Вільно там навіть Монголам, Туркам і Татарам читати і проповідувати слово Боже на своїй мові, вільно й Полякам і таким слов'янським народам, як Серби, Болгари та Чехи, що жиючи розсіяні по всій Імперії, становлять тільки малесенький процент російського населення, не вільно тільки 25-мільйонному русько-українському народові, хоч він з московським ще й одновірний» [14, с. 259-261; 15].

Науковець зазначав: «одно тільки може підняти всенародню просвіту на Україні, а тим – самим воскресити духовні сили до життя культурного, видвинути наріз з неволі духовної і соціальної, та забезпечити йому добробут а державі тривкий спокій і

потугу» [14, 18]. Тобто Іван Пулюй наголошує на суспільно-творчій функції рідної мови. Адже мова ідентифікує націю, а національна ідентичність є основою для утвердження державності.

Переймаючись долею української мови та становищем українців, у листі від 12 лютого 1905 р. до дійсного таємного радника Д. Кобеко, директора царської публічної бібліотеки і президента спеціальної комісії, що мала переглянути цензурні закони, Пулюй просив винести на розгляд комісії такі питання: 1. Скасувати царський указ від 18 травня 1876 р. 2. Допустити українську мову в Україні в урядах і школах, у виданнях преси і у всіх царинах наукової і літературної праці. 3. Дозвіл для ввозу в Росію наукових видань Товариства імені Шевченка у Львові. 4. Дозвіл для ввозу Біблії українською мовою [14, с. 37–339].

Від початку праці до видання Біблії Іван Пулюй працював близько 35 років. Він розумів, що переклад Біблії заклав основу для виникнення національних держав. Європа почала перекладати Біблію своїми мовами ще у XV-XVI ст. Яскравими прикладами перекладу є Біблія Лютера у Німеччині, Біблія короля Якова у Англії, переклад Нового Заповіту Вільяма Тіндела, польська Брестська Біблія, а українці прийшли до цієї ідеї лише на початку XX ст., відставши від європейських країн на 200-300 років. Якщо б Острозьку Біблію в 1581 році написали не церковнослов'янською мовою, шлях нашого державотворення був би абсолютно іншим [12, с. 20].

На 70-му ювілеї у Празі Іван Пулюй казав: «я люблю фізику та електротехніку, але короною мого життя є переклад Біблії українською мовою, короною мого життя є доля мого народу». Для Пулюя мова мала важливе значення, а переклад Біблії українською мовою мав на меті не лише донести боже слово до свого народу рідною мовою, але й довести спроможність і силу української мови та напрацювати літературний стандарт. У Правилах Івана Огієнка за основу взято саме мову Івана Пулюя. Коли ліквідували україномовні кафедри, звільнили викладачів і багатьох студентів з університетів, Іван Пулюй разом із Іваном Горбачевським створили спеціальний фонд підтримки українських студентів, організував товариство «Українська громада», у Відні створив організацію «Січ», в якій об'єднав вихідців з України.

До кінця свого життя Іван Пулюй мріяв щоб в Галичині були українські університети. Науковець звертався до австрійського керівництва зі словами: «інші нації мають свої університети, а наші ні, ми платимо податки у вашу скарбницю, даємо наших вояків до вашого війська, а університетів ви не дозволяєте».

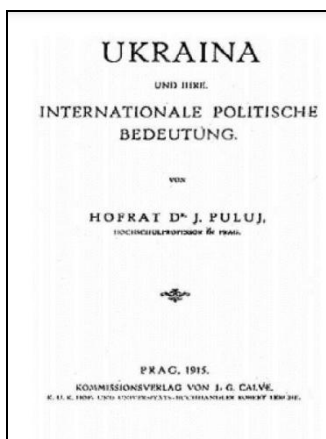
Іван Пулюй добре розумів, що формування української еліти залежить від можливості здобувати освіту рідною мовою. Науковець мріяв про те, щоб його народ здобував освіту, вивчав правдиву свою історію, розвивав свою літературу та науку, адже він добре розумів, що «Сила і спасення лежать у нас самих: у праці над освітою і добробитом народу». Іван Пулюй був переконаний: «Популярну науку і освіту можна нести між широкі маси народу тільки живою рідною мовою, а не чужою. Лінгвістерія і мертвеччина, якою русини запоморочували собі голови, наробили багацько шкоди народній просвіті. Треба вже раз покинути чужі мови, а взятись добре до науки своєї». Також Іван Пулюй відстоював необхідність творення власної, тобто української наукової термінології, тому що досі вона «дуже недостаточна і хистка», «треба творити свій спосіб вислову» [13].

Із досліджень листів Івана Пулюя, проведених Л. Назаревич, слід зауважити, що Іван Пулюй був чесною та прямолінійною людиною, відстоював права тих, кому була потрібна підтримка і за ким була правда. Наприклад, у «найдовшому особистому п'ятому листі від 19 березня 1905 р., у якому, відстоюючи долю Михайла Павлика (українського письменника, громадського та політичного діяча) «перепало на горіхи» і НТШ, і Грушевському, і Студинському, і навіть самому Гнатюку» – стверджує науковиця

[19, с. 198-206]. «Іван Пулюй не принижувався перед колегами, не просив про допомогу своєму побратиму, а вимагав віддати людині зароблене, доводячи, що самовіддану працю інтелектуала-інтелігента не можна прирівнювати ні до праці покоївки, ні до праці людини, що вулиці замітає, бо в кожного інша зона відповідальності: «...Городська покоївка має місячно 12 гульденів, пристановище в хаті і харч, а Ви і Виділ товариства імени Шевченка хочете за 15 гульденів мати бібліотекаря і інтелігентного чоловіка, що за вірність своєму народови, за свої патріотичні пересвідчення і почування, сидів в арешті, терпів кривду і ціле своє життя жертвував для свого народу. Та ще Вам і не совістно писати до мене, що жаданне Павлика, домагаючого ся пенсії «зовсім» неоправдане!» [2, с. 352-353; 19, с.198-206].

Такі слова науковця характеризують його не лише як справедливого чоловіка, борця за правду, але і як доброго господарника, який знає, що кожна праця повинна мати гідну винагороду. Крім того Іван Пулюй мав розуміння про правильне розпорядження фінансами адже завершуючи цього ж листа до колег запросив підтвердити розрахунками, які б засвідчили про розкрадання бюджетних коштів: «Коли б Виділ пильно дбав про те, щоб субвенція (допомога) міністерська від забуття залежавши, не пропадала, то було б з чого заплатити пенсію Павликові і ще осталося 4 500 крон на наукові видання» [19, с.198-206].

Окрім досліджень природничого характеру та теологічно-перекладацької справи Іван Пулюй вболівав і за долю рідного народу, цікавився політичними процесами та мав власну чітку позицію. Політичні погляди Івана Пулюя можна легко збагнути, прочитавши його листи та публікації, написані різними мовами. З-поміж його звернень слід виокремити статтю «Україна і її міжнародне становище» (рис. 7) [20].

Рис. 7. Титульна сторінка праці Івана Пулюя «Україна і її міжнародне становище»

Джерело: [20]

У 1915 році він опублікував німецькою мовою дві брошури, в яких зачепив теми післявоєнного світоустрою і майбутнього своєї Батьківщини. Він бачив Україну тільки незалежною соборною державою. Він писав: «Поневолені народи росії повинні стати вільними і утворити власні держави. Але найважливіше значення для досягнення цієї мети, для забезпечення тривалого миру в Європі може мати тільки самостійна Україна. Незалежність України є ключем до миру в Європі. Україна є і буде бар'єром, що відділяє європейські держави від загарбника – росії. Завдяки незалежній Україні московитський царизм було б витіснено із Чорного моря, Балкан, Дарданелл, і так було б знищено посягання Росії на всесвітнє панування», писав Іван Пулюй. «Тільки в результаті приєднання України до Московії утворилася надмогутня росія, і тільки через

визволення українського народу з російського рабства може стати Росія знову Росією, азійською імперією» [11, 12].

На скільки актуальними є слова та думки Івана Пулюя через 100 років, у час теперішньої російсько-української війни. Характеризуючи постать Івана Пулюя, слід зауважити, що він не був кон'юнктурником, не слідував моді, не був лібералом чи націонал-демократом. Він співпрацював із Спілкою визволення України, а війну він розглядав шанс до здобуття та вираження ідеї самостійності української держави та втілення її у реальне життя. Іван Пулюй розумів, що мир не прийде сам собою; мир це виграна війна, а програна війна – це тривала війна. А люди, які говорять про мир – не завжди розуміють, про що вони кажуть. Слід збагнути, що Україна перебуває у стані перманентної війни ще з 1654 року. Коли розпочалась Перша світова війна Іван Пулюй проявив свою громадську активність і разом із Іваном Горбачевським, членом найвищої державної Санітарної ради у Чеському королівстві, очолив у Празі Комітет допомоги біженцям.

Іван Пулюй намагався донести до тогочасної європейської спільноти, що «українське питання» – це питання самої Європи. У публікації «Україна та її міжнародне політичне значення» Пулюй писав: «Для встановлення тривалого миру у Європі може бути тільки самостійна Україна. Самостійність України є, на наш погляд, ключем для мирного дому Європи ... могила України була б могилою для інших культурних народів Європи, германців чи слов'ян!...» [20]. Це ж саме намагаються донести Європі і сучасні українські еліти. Але чимало європейських країн доволі егоцентричні, як і сто років тому, якщо їхні інтереси збігатимуться з нашими ми можемо чекати на їхню допомогу, якщо ж ні, то ні.

Повчальними словами Івана Пулюя для українців, над якими обов'язково варто задуматись, прийняти та усвідомити є: «питання України не вирішуються ні в Петербурзі, ні у Відні, вони вирішуються в головах самих українців. Все те, що винятково залежить від самих українців, вони на жаль роблять це найгірше. Як вони можуть вести мову про незалежність держави, якщо вони в себе вдома говорять і моляться чужою мовою, в Галичині польською, а на Великій Україні – московською». Минуло 100 років, а його ідеї актуальні і нині.

Іван Пулюй, опираючись на свої знання у царині природничих наук для яких фундаментом є непохитні закони і абсолютні істини (закон земного тяжіння, геліоцентричний закон, закон механіки тіл, закон незмінної енергії), розумів, що так само і для суспільства та держави основу повинно становити дотримання непохитних законів і абсолютних істин – у суспільстві та гуманітарних сферах таким законом є «закон правди». Згідно закону збереження енергії правда ніколи не зникає. І дійсно, як не намагалась російська пропаганда приховати та стерти з історичної пам'яті постать Івана Пулюя від світу та від самих українців, все ж правду про нього не вдалось знищити.

Ідея Івана Пулюя полягала в тому, аби відстоювати інтереси свого народу, його державність, його правдиву мову, релігію, історію. Зважаючи на філософську думку Френсіса Бекона про те, що основною опорою світогляду має бути знання про себе і світ, Іван Пулюй резюмує: «чужі пріоритети не дають плоду, а викривлення істини та правди веде до гібридного мислення, до підміни цінностей, до гібридної війни та хибного шляху розвитку, подібно як і в науці – хибні гіпотези не дають результату». Адже, «де правда, там мусить бути перемога» – казав І. Пулюй. Але чи готові українці були почути І. Пулюя тоді... і чи готові вони його почути тепер?.. Ідеї та мрії Івана Пулюя були доволі глибокими та обширними. Народ не може досягнути високого рівня добробуту, про який неодноразово згадував Пулюй, без розвитку національної економіки, яка повинна розвиватися на національних пріоритетах, керуватися національними цінностями, закладеними в основі бізнес-культури кожного народу.

Івана Пулюя високо поважали у Європі та світі, проте про нього мало знали на Батьківщині. За два роки до смерті йому було запропоновано посаду міністра освіти Австро-Угорської імперії та за станом здоров'я він змушений був відмовитись. 31 січня 1918 року Іван Пулюй помер від раку горла. Поховали визначного науковця у Празі, на Мальвазінках, відд. А-II/25. Проте він мав мрію щоб його перепоховали біля батьків у селі Гримайлові.

Слід зазначити, що під час похоральної церемонії над могилою Івана Пулюя ректор німецької політехніки професор Бах не говорив про наукові відкриття і технічні досягнення, про знання ним 15-ти мов, а про те, що «Іван Пулюй був не лише людиною твердих переконань і виразно викарбуваною особистістю, але й людиною, яка знала як дотримуватися вірності, передусім, вірності народові з якого вийшов. Бо немає більшої вірності ніж вірність власному народові» [22, с.57]. Він дожив до найсакральнішого – до акту проголошення незалежності Української Народної Республіки 22 січня 1918 року. За тиждень до смерті мрія всього його життя здійснилася. «Нема більшого гонору для інтелігентної людини, як берегти свою і національну честь та без нагороди вірно працювати для добра свого народу, щоб забезпечити йому кращу долю» – головне кредо Івана Пулюя.

Не всі сучасники розуміли Івана Пулюя у питаннях націоналізму та патріотизму. Наприклад, Альберт Ейнштейн у розмові з Пулюєм сказав: «А хіба не все одно, де й кому віддавати свої знання? Ви, рутенці, бачу надто обмежені своїм місцевим патріотизмом. Справжньому вченому треба шукати передусім умов для найефективнішого застосування своїх сил, а не місць, де народився». На що Пулюй відповів: «У нас з вами докторе дещо відмінні погляди на це питання». Звісно Іван Пулюй міг би купатися у променях своєї слави, забути про своє українське походження і жити як космополіт. Проте він обрав інший шлях, такою й була його сім'я. З любов'ю до рідного краю Іван Пулюй виховував своїх дітей. У нього з дружиною Катериною Стозіцькою, з якою вони брали шлюб у греко-католицькій церкві Святої Великомучениці Варвари у Відні, народилося 15, та виросло шестеро дітей, три доньки і три сини (рис. 8а, 8б).

Рис. 8а Іван Пулюй з сім'єю
Джерело: [4]

Рис. 8б. Іван Пулюй та його сини
Джерело: [4]

Донька Наталія стала піаністкою і дружиною відомого українського композитора Василя Барвінського, з яким відбувала десятирічне ув'язнення в ГУЛАГу [5].; Ольга і Марія стали вчительками; Олександр (Еміліан Йоганн, або Ганс, як його називали) і Юрій (Георг) здобули інженерний фах, а Павло став лікарем. Усі діти знали українську мову. Його старший син Олександр у 17-річному віці пішов добровольцем до «Січових Стрільців», до 1920 року воював хорунжим у лавах Української галицької армії та в армії УНР, і був нагороджений чорним Залізним Хрестом (рис.9). 1939 року співпрацював з німецькою контррозвідкою, одержав звання ротмістра Дев'ятого німецького полку кавалерії «Фюрстенвальде». Створив відділ українських добровольців «Пума». А потім – під ім'ям Ганс Пулюй – став відомим в Австрії кінопродюсером [4]. Гаслом сина Івана Пулюя були слова Є. Коновальця – сталь кується у вогні, а нація у боротьбі.

Рис. 9. Олександр Пулюй, син Івана Пулюя

Джерело: [22]

Правнуки Івана Пулюя Сабіне та Андрій Пулюй (рис. 10) (онуки Олександра Пулюя (1901-1984) та діти Петера Пулюя (1930-2017)), які проживають у місті Траун у Горішній Австрії у своєму інтерв'ю газеті День доволі спокійно прокоментували той факт, що їхній прадід несправедливо забутий в Австрії, адже його добре знають у професійних колах, і, мабуть, цього досить. Як зауважила Сабіне: «В Австрії це – минуле. Загал тут живе радше сучасним. Мабуть, в Україні панує інший підхід до минулого, з огляду на інакшу історію, на національні травми... Для українців минуле є зараз особливо актуальним» [21].

Рис. 10. Андрій Пулюй та Сабіне Пулюй, 2020

Джерело: [22]

Справді, з одного боку, ми доволі гостро зосереджуємося на нашій історії, проблемах минулого, на національній самобутності, проте з іншого боку, суспільство та уряд не роблять відповідних висновків, і ми фактично проходимо схожі, частково повторювані етапи у процесі нашого державотворення. Тому саме для нас наше минуле є настільки актуальним. Не вирішивши засадничих питань, які тягнуться ще з минулих десятиліть-століть, ми не можемо робити поступу до майбутніх змін такими темпами і в таких проявах, як би нам цього хотілося. Очевидно, що Іван Пулюй не бажав українській молоді такої долі, яка її спіткала на другому десятку ХХІ століття, він працював для виховання молоді, яка би творила свою країну у своїй незалежній державі, яка би спілкувалася українською мовою, читала україномовні книги, розвивала українську освіту, науку, культуру, бізнес, свою економіку, популяризувала своїми здобутками Україну у світі.

Проблематику несправедливого забуття Івана Пулюя Австрією піднімає і Л. В. Івасюк, доктор філософських наук [23, с.28] наголошуючи на необхідності розвіювати міфи російської пропаганди, яка витіснила ім'я визначного українського науковця та винахідника із світового наукового обширу. На жаль, загал Австрії сприймав Україну доволі вузько – як одну із пострадянських держав, що витворило доволі однобокий образ нашої держави як колишньої країни-колонії [24]. За таких умов об'єктивне сприйняття України, її історії, здобутків української еліти та визначних постатей, навіть таких як Іван Пулюй, є доволі поверхневе, позбавлене цікавості та уваги.

Зрозуміло, що така ситуація потребує виправлення та української ініціативи, щоб відкривати українські інтелектуальні простори, відкривати публічні просвітницькі проекти, а імена таких визначних постатей як Іван Пулюй популяризувати, вводячи у публічний європейський та міжнародний простір.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Досліджуючи життєвий шлях та здобутки славного українця Івана Пулюя, не можливо не захоплюватися його постаттю як видатним ученим, винахідником, знавцем теології, патріотом своєї батьківщини, активним громадським діячем, добрим сім'янином та батьком, який виховував своїх дітей у любові до рідного краю. Постать Івана Пулюя потребує й подальших досліджень. У даній праці через ряд здобутків ми спробували розгледіти Івана Пулюя як високодуховну та порядну людину, з високими моральними цінностями, міцною етичною позицією, високою витримкою. На шляху від простого сільського хлопчика до ректора Німецької вищої технічної школи в Празі та

Радника Двору Його Імператорської Величності Франца-Йосифа Іван Пулюй тримався гідно. Він ніколи не забував свого походження, але й розумів цінність своєї праці і з повагою ставився до праці інших. Іван Пулюй відомий передусім як науковець, але він займався і практикою, працював на заводі, мав запатентовані і практично реалізовані винаходи, долучався до їхньої суспільно-практичної реалізації, був державним радником з електротехніки Чехії та Моравії. Відтак, можна зробити висновок, що Іван Пулюй мав непогане розуміння у веденні практичних проєктів, мав так би мовити «комерційне чуття». Він неодноразово у своїх листах згадував про необхідність покращення добробуту свого народу та згадував про шляхи його досягнення. Можна припустити, якщо б Іван Пулюй трудився у своїй державі та на благо власного народу, він неодмінно був би співзасновником заводу, який би працював на засадах його винаходів. Та на жаль, це лише припущення. Однак, ми як дослідники бізнес-культури, можемо надихнутися поведінкою та вчинками Івана Пулюя, яких хоч не прямо, але опосередковано долучився до практичних трансформацій тогочасної Європи, його винаходи забезпечили прорив у діяльності підприємств різних галузей, покращили умови праці для мільйонів робітників. А це неоціненний вклад у творення нової бізнес-культури країн Європи ХХ століття.

Постать Івана Пулюя є неоціненною і для України. На жаль, господарський менталітет, відчуття господарника та власника своєї справи в українців ХХ століття було знищено совітами та колективізацією. Але раніше ми мали яскраві постаті українських бізнесменів та меценатів.

Бізнес-культура твориться особистостями, провідниками національної інтелігенції, представниками науки, освіти, духовництва, влади та звісно ж бізнесу. А за їхньої відсутності бізнес-культуру формують впливові, іноді недостатньо обізнані маргінали або ж відверто чужинці. Тому саме постать Івана Пулюя може послужити прикладом, тою особистістю якою будуть надихатися сучасні покоління українців. Відомо, що чесність, порядність та справедливість є основними категоріями моральності і людяності, а бізнес-культура є частиною нематеріальної економіки, яка включає ціннісний та ментальний сегмент. Виходячи із постулатів та тверджень Івана Пулюя про істину, справедливість, права, мову та добробут, із його вчинків як мецената та патріота свого народу, він був попереду навіть тих, хто ще не народився. Наприклад, М. Фрідман (1912 року народження) суспільну відповідальність та моральність власників бізнесу вбачав у їхньому прагненні до масимізації вигоди без порушення ними законів, а такі поняття як чесність, моральність та справедливість не повинні впливати на ухвалення рішень. Усвідомлення ж соціальної відповідальності бізнесменів перед суспільством прийшло лише у 1960-1970 роках. Вже у 1980-1990-х роках дисципліна «бізнес-культура» стала важливим предметом для вивчення спеціалістами, тоді як засадничі постулати матеріально-відповідальної людини нашим земляком відстоювалися ще на зламі ХІХ-ХХ століть.

На жаль, через історичні події українці постать Івана Пулюя відкривають заново. Та чи достатньо ми його знаємо? Чи достатньо вшановуємо його пам'ять? Як було з'ясовано, сучасна Австрія про нього знає мало. Більшого визнання Іван Пулюй зазнав за життя: у 1906 році його обрано Кавалером Австрійсько-імператорського ордена Залізної Корони за визначну науково-педагогічну діяльність; у 1913 році – почесним членом Віденського електротехнічного товариства; у 1916 році – удостоєно високим титулом «Радник двору» та нагороджено Комтурським Хрестом імператорського ордена Франца Йосифа.

Що стосується України, то тут намагаються відродити величне ім'я українського науковця: у багатьох містах названо вулиці його іменем; у рідному селі діє музей імені Івана Пулюя, там же названо школу на його честь; у багатьох містах встановлено пам'ятники та погруддя Івана Пулюя, відкрито меморіальні дошки; Національна

академія наук України започаткувала премію імені Івана Пулюя у галузі прикладної фізики; славне ім'я Івана Пулюя носить і наш Тернопільський національний технічний університет. Крім цього, щорічно проводяться різноманітні заходи, приурочені імені видатного науковця – щорічні наукові читання; до 150 років від дня народження Івана Пулюя у 1995 році було випущено Поштову марку України; 25 січня 2010 року Національний банк України випустив срібну пам'ятну монету «Іван Пулюй», номіналом 5 гривень; з нагоди 165-річчя славетного земляка в лютому 2010 року в Тернопільському національному технічному університеті відкрито музей Івана Пулюя.

Також вшановуючи визначні заслуги Івана Пулюя перед Чехією, у Празі, у 1918 році на будинку № 15, що на вул. Матолуша, де він жив і працював до смерті Івана Пулюя було встановлено пам'ятну дошку. А з нагоди святкування 175-річчя від дня народження Івана Пулюя Міжнародна астрономічна спілка (IAU) назвала одну із малих планет його іменем – (226858) Ivanpuluj = 2004 TY 13.

Крім цього 2025 рік на Тернопіллі за клопотанням ректорату Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя та рішенням Тернопільської обласної ради оголошено роком Івана Пулюя, з метою забезпечення належного вшанування його пам'яті та популяризації діяльності.

Та чи достатньо даних заходів для пошанівку такої визначної постаті як Іван Пулюй? Вважаємо, що ні. Якщо вести мову про вшановування наукових здобутків, то ми, українці, для початку повинні відмовитись від вживання слова «рентген» при проведенні медичних досліджень, адже як уже зазначалось лише Німеччина та Східна Європа застосовує таке найменування, тоді як весь цивілізований світ потоки електронів електровакуумного приладу називає не інакше як ікс-промені або ікс-просвітлювання (X-ray exam), розуміючи, що над їхнім винаходом працював ряд науковців і заслуга Рентгена не є визначальною. Найбільшою вдячністю та повагою до нашого земляка буде, якщо український народ усвідомить слова та речі, які писав Іван Пулюй не лише як науковець, а саме як патріот своєї Батьківщини. Якщо ми, передусім самостійно, почнемо дбати про добробут на щастя нашого народу, якщо ми працюватимемо на благо нашої держави, розвиватимемо меценатство, популяризуватимемо науку рідною мовою, збагачуватимемо свою культуру, відроджуватимемо та шануватимемо свої традиції, якщо усі здобуватимуть освіту українською мовою, і якщо для нас не буде більшого гонору, аніж бути українцем... ось тоді ми по справжньому вшануємо пам'ять нашого Славетного земляка, ученого світового масштабу – Івана Пулюя.

Author details (in English)

SIGNIFICANT PERSONALITIES IN THE ESTABLISHMENT OF UKRAINIAN BUSINESS CULTURE: SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS AND CULTURAL IMPACT OF IVAN PULUI'S WORKS

Olha VLADYMYR

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

56 Ruska str., 46001, Ternopil, Ukraine

e-mail: olhavlada@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1244-101X>

Abstract. *The article reveals the role of a prominent personality in the formation of Ukrainian business culture, using the life path and scientific achievements of Ivan Puluj as an example. A general understanding of the concept of business culture as a part of the intangible economy, which includes a valuable and mental segment, is provided. The article states that various factors influence the formation of business culture, such as: education and art, science and technology, language and religion, values and relationships, state policy and social order (social organization), etc. The article describes the life path, scientific achievements, social and political activities of Ivan Puluj – one of the outstanding Ukrainians and scientific figures of the world scale. His main inventions that changed the world are mentioned. These include: work with cathode-ray tubes and gas-discharge lamps; the invention of an incandescent lamp of a new design that shone for 100 hours; the improvement of the device for determining the*

mechanical heat equivalent; invention and construction of a vacuum lamp; the invention of a thermometer to measure the temperature of the unique depths of the earth; the invention and patenting of the miner's lamp; the patenting of the design of telephone stations and telephone sets; participation in the opening of the first AC power plant; participation in the launch the first tram line in Prague; as well as research and discovery of the properties of cathode rays; and performing the world's first X-ray of a child's body. The article emphasizes that, according to Ivan Puluj himself, his most valuable contribution was the first translation of the Bible into Ukrainian. The article substantiates that the figure of Ivan Puluj as a highly spiritual, deeply patriotic personality, a philanthropist, a promoter of the Ukrainian idea, education, as well as the language, caused and can still cause a significant impact on the formation of Ukrainian and international business culture.

Key words: business culture, Ivan Puluj, science, inventions, X-rays, language, religion, Bible, Ukrainian people, politics, welfare, philanthropy.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24vomdip.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Vladymyr, O. (2024) Significant personalities in the establishment of Ukrainian business culture: scientific achievements and cultural impact of Ivan Puluj's works. *Socio-Economic Problems and the State* (electronic journal), Vol. 31, no. 2, pp. 86-106. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24vomdip.pdf>

Використана література:

1. Владимир О. М. Бизнес-культура. Тернопіль, 2020. 144 с.
2. Дідух В., Рудяк Ю., Багрій-Заяць О. Світоч української науки та духовності : до 100-річчя від дня смерті І. Пулюя. *Медична академія*. 2018. № 3 (10 лют.). С. 11.
3. Владимир О. Чесний бізнес в Україні: необхідна об'єктивність та передумови введення. *Вісник економіки*. 2014. №1. С.71-80.
4. Грабенко Л. Іван Пулюй мріяв про незалежну Україну: український вчений-фізик, у якого вкрали його винахід X-променів. *Суспільство*. 12.11.2023. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/ivan-pulyuj-mriyav-pro-nezalezhnu-ukrainu-ukrainskij-vchenij-fizik-u-yakogo-vkrali-jogo-vinahid-x-promeniv.htm> (accessed 12 November 2024)
5. Коваленко І. Іван Пулюй, винахідник X-променів. *Захід*. 02.02.2024. URL: https://zaxid.net/ivan_pulyuy_vinahidnik_x_promeniv_biografiya_dosyagnennya_fakti_n_1579250 (accessed 12 November 2024)
6. Творці української ідентичності: нерентгенівський промінь Івана Пулюя. *Metinvest media*. 01.09.2023. URL: <https://metinvest.media/ua/page/tvorc-ukranksko-dentichnost-nerentgenovskiy-promn-vana-pulyuya>
7. Гривняк Ю. Іван Пулюй – винахідник проміння «X». Профіль життя й діяльності великого українського науковця та дослідника. Лондон: Союз Українців у Великій Британії. 1971. 111с.
8. Оленіч Л., Рокіцький О. Іван Пулюй: життя в ім'я науки та України: бібліогр. покажч. Родом з України ; вип. 6. Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя , 2010. 84 с.
9. Козирський В. Г., Рокіцький О. М., Шендеровський В. А. Сповнене праці життя (до 170-річчя від дня народження Івана Пулюя). *Фізика і хімія твердого тіла*. 2015. Т. 16, № 2. С. 433.

10. Патер І. Іван Пулюй – український патріот, політик, державник. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2020. Вип. 33. 540 с. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2020-33-270-293>
11. Іван Пулюй – український винахідник X-променів. *Електронне видання RedTram*. 07.11.2022. URL: <https://ua.redtram.com/blog/ivan-pulyuj-ukrayinskij-vinahidnik-h-promeniv/> (accessed 12 November 2024).
12. Владимир О. М. Іван Пулюй – український діяч та інноватор світового рівня. *Інновації: аспекти управління, виробництва, сфери обслуговування*: матеріали VIII-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М. Г. Чумаченка. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 28 березня 2019 року. С. 19-21.
13. Пеленська О. 175-літній ювілей. Українець Іван Пулюй відкрив промені, які назвали рентгенівськими. *Радіо Свобода. Суспільство*. 02.02.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30411946.html> (accessed 12 November 2024)
14. Збожна О. Пулюй І. Листи. *Слово для читача*. Тернопіль, 2007. С. 259–261.
15. Фаріон І. Мовний портрет Івана Пулюя : за листами мислителя : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 216 с.
16. Владимир О. М. Психологічні особливості суспільства як ключовий фактор реформацій національної економіки. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль : ТНТУ, 2019. Том 56. № 1. С. 26–39. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.01.026
17. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. *Українська Біблія: Куліш та Пулюй*. Київ, 2020. С. 117-124. 347 с.
18. Фаріон І. Наука своєю мовою – нездоланна твердиня: збірник матеріалів відкритих Пулюївських читань. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. 216 с.
19. Назаревич Л. Т. Листи Івана Пулюя до Володимира Гнатюка в контексті розвитку української науки та культури. *Володимир Гнатюк у європейському науковому просторі: колективна монографія*. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 336 с.
20. Пулюй І. Україна і її міжнародне значення (передрук здійснено з статті Івана Пулюя, яка видана у 1915 році, м. Прага). Київ: видавництво «Рада», 1996. 24 с.
21. Гайда Р., Пляцко Р. Іван Пулюй (Визначні діячі НТШ). Львів, 1998. С. 57.
22. Івасюк Л., Крачковська А. Україна для нас нова, але рідна : розмова з правнуками Івана Пулюя Сабіне та Андрієм Пулюями в Австрії. *День*. 2020. № 152/153 (14-15 серп.). С. 6-7
23. Івасюк Л. Іван Пулюй у публічному просторі Австрії: стратегії прикладної історії. *Матеріали Міжнародної наукової конференції «Іван Пулюй: життя в ім'я науки та України»*. Тернопіль. 2020. С.28
24. Рокіцький О., Рокіцька Н. Іван Пулюй у світовій науці і культурі. *Україна–Європа–Світ*. 2017. Вип. 19. С. 338–343.

References

1. Vladymyr O. M. (2020) *Biznes-kultura [Business culture]*. Ternopil, 2020. 144 p. (in Ukrainian).
2. Didukh V., Rudyak Y., Bagrii-Zaiats O. (2018) *Svitoch ukrainskoi nauky ta dukhovnosti: do 100-richchia vid dnia smerti I. Puliuia [The beacon of Ukrainian science and spirituality: to the 100th anniversary of the death of I. Puluj]*. *Medical Academy*. No. 3 (February 10). P. 11. (in Ukrainian).
3. Vladymyr O. M. (2014) *Chesnyi biznes v Ukraini: neobkhidna obiektyvnist ta peredumovy vvedennia [Honest business in Ukraine: necessary objectivity and prerequisites for introduction]*. *Bulletin of the Economy*. no. 1, pp. 71-80. (in Ukrainian).

4. Hrabenko L. (2023) Ivan Puliui mriiav pro nezalezhnu Ukrainu: ukrainskyi vchenyi-fyzyk, u yakoho vkraly yoho vynakhid X-promeniv [Ivan Pului dreamed of an independent Ukraine: a Ukrainian scientist-physicist who had his X-ray invention stolen]. Society. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/ivan-pulyuj-mriyav-pro-nezalezhnu-ukrainu-ukrainskij-vchenij-fizik-u-yakogo-vkrali-jogo-vinahid-x-promeniv.htm> (in Ukrainian).
5. Kovalenko I. (2024) Ivan Puliui, vynakhidnyk X-promeniv [Ivan Puluj, the inventor of X-rays]. *Zakhid*. URL: https://zaxid.net/ivan_pulyuy_vinahidnik_x_promeniv_biografiya_dosyagnennya_fakti_n_1579250 (in Ukrainian).
6. Tvortsi ukrainskoi identychnosti: nerenthenivskyi promin Ivana Puliuia [Creators of Ukrainian identity: non-Rentgen-ray beam of Ivan Puluj]. *Metinvest media*. 01.09.2023. URL: <https://metinvest.media/ua/page/tvorc-ukransko-dentichnost-nerentgenivskiy-promn-vana-pulyuya> (in Ukrainian)
7. Hryvniak Y. (1971) Ivan Puliui – vynakhidnyk prominnia «Kh». Profil zhyttia y diialnosti velykoho ukrainskoho naukovtsia ta doslidnyka [Ivan Pului – the inventor of the «X»-ray. Profile of the life and activities of a great Ukrainian scientist and researcher]. London: Union of Ukrainians in Great Britain. 111 p. (in Ukrainian).
8. Olenych L., Rokitskyi O. (2010) Ivan Puliui: zhyttia v imia nauky ta Ukrainy: bibliohr. pokazhch. Rodom z Ukrainy [Ivan Puluj: life in the name of science and Ukraine. Originally from Ukraine]; issue 6. Ternopil: Ternopil Ivan Puluj National Technical University. 84 p. (in Ukrainian).
9. Kozyrskyi V. H., Rokitskyi O. M., Shenderovskyi V. A. (2015) Spovnene pratsi zhyttia (do 170-richchia vid dnia narodzhennia Ivana Puliuia) [A life full of work (to the 170th anniversary of the birth of Ivan Puluj)]. *Physics and chemistry of a solid body*. Vol. 16, No.2. P. 433. (in Ukrainian).
10. Pater I. (2020) Ivan Puliui – ukrainskyi patriot, polityk, derzhavnyk [Ivan Pului – Ukrainian patriot, politician, statesman]. *Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*. Lviv, Issue 33. 540 p. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2020-33-270-293> (in Ukrainian).
11. Ivan Puliui – ukrainskyi vynakhidnyk Kh-promeniv [Ivan Puluj – the Ukrainian inventor of X-rays]. RedTram 07.11.2022.: website. electronic edition. URL: <https://ua.redtram.com/blog/ivan-pulyuj-ukrayinskij-vinahidnik-h-promeniv/> (in Ukrainian).
12. Vladymyr O. M. (2019) Ivan Puliui – ukrainskyi diiach ta innovator svitovoho rivnia [Ivan Puluj is a world-class Ukrainian figure and innovator]. *Innovations: aspects of management, production, service spheres: materials of the 8th All-Ukrainian scientific and practical conference in memory of honorary professor of TNTU, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine M. H. Chumachenko*. Ternopil: Ivan Puluj TNTU. P.19-21. (in Ukrainian).
13. Pelenska O. (2020) 175-litnii yuvilei. Ukrainets Ivan Puliui vidkryv promeni, yaki nazvaly renthenivskymy [175-year anniversary. Ukrainian Ivan Puluj discovered rays that were called X-rays]. *Radio Svoboda. Society*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30411946.html> (in Ukrainian).
14. Zbozhna O. (2007) Puliui I. Lysty [Puluj I. Letters]. *Word for the reader*. Ternopil. P. 259–261. (in Ukrainian).
15. Farion I. (2017) Movnyi portret Ivana Puliuia: za lystamy myslytelia: monohrafiia [Linguistic portrait of Ivan Puluj: according to the thinker's letters: a monograph]. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic, 2017. 216 p. (in Ukrainian).
16. Vladymyr O. Psykholohichni osoblyvosti suspilstva yak kliuchovyi faktor reformatyii natsionalnoi ekonomiky [Psychological features of society as a key factor of national

- economy's reformation]. Halytskyi ekonomichnyi visnyk. Ternopil: TNTU, 2019. Volume 56. No. 1. P. 26-39. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.01.026 (in Ukrainian).
17. Strikha M. (2020) Ukrainyskyi khudozhnii pereklad: mizh literaturoiu i natsiietvorenniam. Ukrainska Bibliia: Kulish ta Puliui [Ukrainian literary translation: between literature and nation-building. Ukrainian Bible: Kulish and Puluj]. Kyiv. P.117-124. 347 p. (in Ukrainian).
  18. Farion I. (2019) Nauka svoieiu movoiu – nezdolanna tverdynia: zbirnyk materialiv vidkrytykh Puliuivskykh chytan [Science in its own language is an insurmountable fortress: a collection of materials from open Puluj's readings]. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic. 216 p. (in Ukrainian).
  19. Nazarevych L. T. (2021) Lysty Ivana Puliuia do Volodymyra Hnatiuka v konteksti rozvytku ukrainskoi nauky ta kultury. Volodymyr Hnatiuk u yevropeiskomu naukovomu prostori: kolektyvna monohrafiia [Ivan Puluj's letters to Volodymyr Hnatiuk in the context of the development of Ukrainian science and culture. Volodymyr Hnatiuk in the European scientific space: a collective monograph]. Ternopil: Textbooks and manuals. 336 p. (in Ukrainian).
  20. Puliui I. (1996) Ukraina i yii mizhnarodnie znachennia (peredruk zdiisneno z statti Ivana Puliuia, yaka vydana u 1915 rotsi, m. Praha) [Ukraine and its international significance (reprinted from the article by Ivan Puluj, published in 1915, Prague)]. Kyiv: Rada publishing house. 24 p. (in Ukrainian).
  21. Haida R., Pliatsko R. (1998) Ivan Puliui (Vyznachni diiachy NTSh) [Ivan Puluj (Prominent figures of NTSH)]. Lviv. P. 57. (in Ukrainian).
  22. Ivasiuk L., Krachkovska A. (2020) Ukraina dlia nas nova, ale ridna: rozmova z pravnukamy Ivana Puliuia Sabine ta Andriiem Puliuiamy v Avstrii [Ukraine is new to us, but native: a conversation with Ivan Puluj's great-grandchildren Sabine and Andriy Puluj in Austria]. Day. No. 152/153 (August 14-15). P. 6-7. (in Ukrainian).
  23. Ivasiuk L. (2020) Ivan Puliui u publichnomu prostori Avstrii: stratehii prykladnoi istorii Materialy Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii «Ivan Puliui: zhyttia v imia nauky ta Ukrainy» [Ivan Puluj in the public space of Austria: applied history strategies Materials of the International Scientific Conference «Ivan Puluj: Life in the Name of Science and Ukraine»]. Ternopil. P. 28. (in Ukrainian).
  24. Rokitskyi O., Rokitska N. (2017) Ivan Puliui u svitovii nautsi i kulturi [Ivan Puluj in world science and culture]. Ukraine–Europe–World. 2017. Issue 19. P. 338–343. (in Ukrainian).

© 2024 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

